

Paisatge i Turisme. Sant Boi de Llobregat, 20 de juny de 2009

Jornada de la Comissió Sectorial de Política Territorial

Reflexions a propòsit del paisatge.

La paraula paisatge té el seu origen en l'Art, utilitzant-se per a designar un gènere de pintura, activitat en la qual aquesta paraula ha pres un sentit ple. Avui, el paisatge no és un sinònim de naturalesa, ni tampoc del medi físic que ens envolta o sobre el que ens situem, sinó que es tracta d'un *constructo*, d'una elaboració mental que els humans realitzem a través dels fenòmens de la cultura. És en aquest sentit que hi ha una clara relació entre paisatge i bellesa, encara que a vegades aquesta pugui ser sinistre. Aquest *constructo* cultural ens ha portat a identificar paisatge amb plaer, amb emoció, en definitiva, amb allò que justifica l'art; Per això, avui, aquí, en aquestes comarques especialment necessitades d'esperit crític, permeteu-me que comenci una mica pessimista. Després ho intentaré arreglar

Estem en un indret del país, parlem de l'anella que envolta la capital, on no cal ser massa perspicaç per prendre consciència que estem davant d'un paisatges, uns llocs, que amb els canvis experimentats han perdut caràcter, coherència, capacitat de commoure o si voleu, potencial turístic. Un lloc on els espais i els paisatges diguem-ne, agraits, tenen la raresa com a substantiu.

Si ens volem escapar d'aquests itineraris ens caldrà anar a les entranyes dels **teixits històrics**, a cercar continus urbans paisatgístics, on llicències mal donades no hagin trinxat amb l'ús de materials no adequats, plantes baixes amb usos de superfície desproporcionada, evitables enderrocs de tipologies menestrals; en definitiva, cercant indrets on qualsevol fonament artístic o compositiu persisteixi. També podem intentar anar a cercar paisatges reconeixibles als **nous teixits residencials o industrials**. No ho tindrem fàcil. Un cop mes, els indrets amb interès els podrem agrupar com a excepcions. Tot i que en aquests casos l'arquitectura feta, sobre tot, la recent, pot estar dins de paràmetres compositius correctes, l'ordenació, el model de ciutat, l'urbanisme que els ha endreçat ha estat i massa sovint és, simple, poc complexa, poc arriscat. Aquest problema penso que rau en l'essència de les figures de planejament i de la seva gestió on els temes quantitius (aprofitaments, edificabilitats...) si bé són eines necessàries, han esdevingut en la majoria dels casos els únics subjectes que han acabat donant la forma i l'aspecte als nous paisatges que ara "gaudim". Uns polígons industrials que et transporten amb una facilitat espectacular a paisatges de pel·lícules apocalíptiques, sense cap tipus d'intenció estètica; ens podem trobar dos polígons -de promoció pública- idèntics a Camarles o a Sant Joan de les abadesses, gestats amb una indiferència absoluta pel lloc; allò que l'art no permetria mai.

També podem provar pel **paisatge obert**. Haurem d'anar lluny per estar envoltats d'un paisatge reconeixible com a tal. La nostra activitat diària es mou en llocs allunyats d'aquesta condició. Les urbanitzacions, que massa sovint han deixat ser l'anar a viure en contacte amb la natura per anar a viure contra-natura: en terrenys amb pendents

de vertigen, excessivament assolellats i desertitzats per la tala d'arbres que molesten o són perillosos i allunyats 1 hora del lloc de treball. I la fantàstica llera del Llobregat? Unes infraestructures caigudes des de no se sap on prescindint de qualsevol reflexió estètica; obres guiades només per l'efectivitat tècnica, ja sigui viària o ferroviària; el resultat: un territori que ha passat de ser un admirat paisatge d'horta en un horts lúdics soterrats.... Que us he d'explicar.

És improductiva nostàlgia, immobilisme adotzenat valorar plantejaments d'altres èpoques? Poder haurem de reflexionar perquè l'activitat de l'home d'aleshores donava com a resultat paisatges que l'art faria seus. Com deia Matisse, "el 90% de la meua pintura és composició". Aquell poble dalt d'un turonet amb un campanar punxegut a mitja vessant, aquell castell que creix amb la mateixa roca que el fonamenta fins a un dentat lleuger que esquinça el vent. El tapis de les pastures limitant verds diferents segons el bestiar hi hagi pasturat o no. Què és això sinó pura composició. Abans aquest paisatges es pintaven, avui els turistes els busquem, com busquem en un museu la darrera obra d'en Miralda. Poder si és una improductiva nostàlgia però també és l'intent de cercar, d'entendre quins van ser els mecanismes que van permetre cristal·litzar aquests PAISATGES.

Hi ha molta feina a fer i crec que no hi ha gaires camins, ni tenim massa temps. D'entrada diríem que tenim dues feines:

1. Trobar la manera de corregir els paisatges malmesos.
2. Per a qualsevol nova actuació, trobar les eines que permetin, com a mínim, invertir la tendència de l'error sobre l'èxit, es a dir que l'error passi a ser l'excepció. Avui segurament no és el moment per entrar a fons en aquest temes, però si podem intentar apuntar algun camí.

D'entrada, la lectura paisatgística del país ha de ser global, intentant que acabi tenint un guió tot ell, defugint projectes que comencin i acabin en ell mateix sense compartir una idea de fons; les maneres han de ser les mateixes. Hem de convertir aquest país en un jardí. Un jardí on hi poden passar moltes coses, però un jardí, es a dir, un lloc on vagis on vagis gaudeixes de les seves formes, composicions, detalls, singularitats, però sempre estàs en aquell jardí. Aquest any podem fer un símil fàcil: darrera del triplet hi ha una idea, com hi és darrera de qualsevol operació d'èxit.

Permeteu-me que busqui un altre símil mes clar: Tots coneixeu que la ciutat de Barcelona, prenen com a excusa les olimpíades es va plantejar un problema similar al que estem parlant. Barcelona era una ciutat amb teixits interessants, però hi mancava verd i no ho hi havia lloc, hi havia teixits industrials envaint espais de privilegi. L'encert va ser entrar amb una política decidida d'aprofitament, a través de diferents mecanismes, dels espais salvables per convertir-los en noves pastilles públiques de verd o places, que encara que petites, s'han mostrat eficients. Per altre part una política valenta, que quan ha calgut enderrocar s'ha enderrocat (penso en el nou front de mar de Barcelona)... Es a dir, gestió integrada de tots els agents participants amb un objectiu clar: millorar la qualitat de l'espai públic. Hi havia però una directriu clara: totes les intervencions que es fessin a la ciutat estaven regides per paràmetres de qualitat en la tècnica i l'estètica amb bon disseny en la concepció. Es van crear els mecanismes per garantir-ho i a fe que ho van aconseguir. Avui Barcelona, encara viu

d'aquells postulats i un turisme il·lustrat vingué a aprendre aquestes maneres. Això es va fer durant molts anys garantint la bona qualitat de tots i cadascun dels projectes que es van fer. Qui ho comandava tot això? La ciutat a través d'uns equips creats per a l'ocasió, ara en podríem dir comissions de qualitat.

Un petit apunt sobre la importància de les Lleis urbanístiques i el seu impacte en el paisatge. És total. Són aquestes Lleis les que des del meu punt de vista encara no ha agafat el toro per les banyes. No es fàcil però és l'única manera. Només cal mirar al País Valencià l'impacte qualitatiu i quantitatiu que la lliberalització del sòl ha tingut sobre el paisatge.

Segurament acabariem conclouent que cada societat genera el seu paisatge i avui, tot i que s'acosta Sant Joan, la cosa no està per tirar coets. Probablement els paisatges que hem generat tenen el mateix valor que el model de societat a la que hem donat lloc, més còmoda, més rica però probablement menys humana, menys col·lectiva i més "tonto l'últim". Si això fos cert, la pregunta es fa òbvia: Cal doncs canviar alguna cosa més que el Pla Territorial metropolità, els plans sectorials, la xarxa Natura 2000....per garantir-nos paisatges als que algun dia vingui algun turista preguntant-nos com ens ho em fet?

El paisatge té molt a veure amb el temps i l'espai. El darrer tram de s. XX i el que portem del XXI segur que es pot explicar des de la pèrdua de control d'aquests dos paràmetres per un excés de velocitat. Si a aquest paràmetres més mesurables li afegim un més intangible com la pèrdua de la vessant humanística al si de la societat i per tant al voltat de tots els agents que actuen sobre el paisatge, poder tindrem un diagnòstic del que ens ha passat.

Acabo. Ens cal un *sunami* d'art sobre tot el paisatge del país. Cal pentinar el paisatge que calgui reparar i sobre el que encara no hàgim actuat, amb el fet artístic, pensat des de la bellesa, amb la mateixa mentalitat que els pintors renaixentistes conformaven els fons de les seves escenes fugades o els romàntics els seus "paisatges", des de la reflexió més sincera i intel·ligent sobre què vol ser cada lloc, què demana cada paisatge, o si ho voleu feliç i fàcil: de les veritats de l'art. Així ho defensen els paisatgistes i germans Jellicoe en el seu clam humanístic: "la plasmació de l'art en paisatge és personal de cada dissenyador, però un anàlisi conjunt de la vista aèria d'Urbino, l'estudi aeri de la regió de Filadèlfia i la pintura de Jackson Pollock suggereix la grandesa d'un paisatge humanístic fresc nascut de la història i que ara esta al nostre abast...Cada societat fa el seu paisatge i actualment la seva major amenaça no està en el comercialisme, o en la guerra, la contaminació o el soroll, o en el consum dels recursos del capital, ni tan sols en l'amenaça de l'extinció, sinó més aviat en la ceguesa que és conseqüència de l'absoluta falta d'estima i consegüent destrucció d'aquells valors de la història que simbolitzen conjuntament una única gran idea". Aposto per tornar als orígens, aposto per l'idea de consolidar l'art en el paisatge o una expressió quasi equivalent: la composició del territori.

Manel Sangenís, arquitecte

Mirasol. , juny de 2009